

In een volgend artikel, dat iets zal brengen over haar systeem, hopen wij dit nader aan te wijzen.

Ook tegen dit laten liggen van den Naam, om dan bij de Mahatma's van den Himalaya een openbaring te zoeken, dient gewaarschuwd.

„Tot de wet en tot de getuigenis!“

„Dagen der maaltijden en der breugde en der gaven aan de armen.“

Dat zij deze dagen maken zouden tot dagen der maaltijden, en der vreugde, en der sending van deelen aan malkanderen, en der gaven aan de armen.

Enker 9 : 226.

Toen Mordechai het Purimfeest instelde, gaf hij als ordinantie aan de Joden in Perzie, dat zij telken jare den 14den en 15den van de maand Adar drie dingen zouden doen: 1° feest maaltijd houden; 2°, aan hun vrienden geschenken zenden, en 3°, gaven afzonderen voor de armen.

Nu heeft Mordechai over ons niets te zeggen. Wij zijn geen Joden; we wonen niet in Perzie; zijn feestordinantie geldt ons niet.

Maar iets te zeggen heeft zijn ordinantie ons wel, omdat ze van zoo hooge, nobele opvatting van het leven uitgaat.

Uitgangspunt is de plicht tot hereniging van een door God aan het volk gegeven uitdijding. Een herdenking die plicht is, niet alleen als God uitdijding aan heel een volk geeft, maar ook als u uitdijding in uw gezin, of als u uitdijding in uw persoon ten deel valt.

Die herdenking is dan plicht, om „geen van Gods weldadigheden“ te vergeten, het gevoel van dankzegging niet te laten verkoelen, en Gode de aanbidding en de eere niet te onthouden die Hem toekomt.

Ga nu in eigen kring en om u heen na, hoe vaak, hoe spoedig, als de nood voorbij is, alle dankzegging verstomt, en alle herdenking uit blijft, en reeds in dat eerste opzicht voelt ge u in uw conscientie geprikkeld door Mordechai's woord. Ge denkt weer in, hoe God ook u uit bange krankheid oprichtte of redding in uw gezin gaf, en de dank voor Gods trouwe herleefte.

Maar ook het tweede stuk van zijn ordinantie getuigt van die hooge opvatting.

Hij wil dat er niet alleen een feestmaaltijd in het gezin, maar ook *afzondering van geschenken aan vrienden* zij.

Geen u opsluiten in u zelf dus, en ook niet u beklinden in uw gezin. Dat individualisme om alleen op u zelf te zien, en die enghartigheid om alleen met uw gezin te rekenen, maakt uw menscheit leven te bekrompen. Het moet breeder vertakt zijn. Het moet in veel verder reikende handen geschakeld liggen. En als er leed, maar ook als er vreugde is, moet die vreugde uit uw hart in uw huis en uit uw huis in uw vriendenkring uitstralen. Een feestmaal in uw woning, maar ook een zenden van geschenken aan wie nauwere vriendschap met u verbindt.

Niet maar *leen*, maar ook *saamleven*, en ook daarvoor tijd en geld over hebben.

En daarbij nu komt in Mordechai's ordinantie dan ten slotte het derde stuk, t. w. op die dagen van vreugde stelde hij het den Joden ten plicht, om ook gaven aan de armen uit te deelen.

Just dan als er vreugde in uw kring en in uw woning is, en het inkomen dat God u gaf, u in staat stelt een feestmaal te houden en aan uw vrienden geschenken aan te bieden, zult ge ook denken aan die vielen, wien de levensvreugde zoo karig is toegewezen en die worstelen in hun armoede.

Ook die armen zijn een deel van het volk, van den kring, van de kerk, waartoe zij zelf hoort. Ze staan dus niet buiten u, maar hooft u. En daarom moet uw vreugde ook in hun woning uitstralen.

Een feestmaal voor uw gezin, een zenden van geschenken aan uw vrienden, en een wel doen aan de armen. En dus het feestmaal niet zoo kostbaar, en de geschenken niet zoo weelderig, dat uw gaven aan de armen zelve armelijk zou zijn.

Ook onze vaders hadden hun leven op soortgelijke wijze ingezet.

Ook zij hadden hun denkdagen en hun vierdagen, en elk herinneringsfeest werd met een feestmaaltijd vierd. Ook het geven van geschenken op zulke vierdagen stierf nooit geheel uit. Zelfs nu nog geven ouders op een zilveren of gouden huwelijksfeest geschenken aan de huisgenooten.

Maar wat zich bovenal sterk bij onze vaders ontwikkelde, was het geven van gaven voor de armen op zulke vierdagen of op dagen van gedachtenis.

Zulke gaven reikte men uit op de manier van een Koning, die een stad bezoekt en een aanzienlijke geldsom voor de armen achterlaat. Er kon bij veien geen huwelijksfeest, geen jaarfeest, geen doopfeest of wat ook zijn, of ze gevoelden drang en behoefte om de armen in hun vreugde te laten deelen.

Nu eens deed men dat aan particuliere armen, dan door een gave aan de Diakenen, dan weer door een stichting voor de armen te denken.

Maar men gaf. Men gaf *medelijden*. Men gaf *aankondend*. Niet uit werkelijkheid, maar uit drang van het hart. Uit gelijken drang als waartuit Mordechai's ordinantie opkwam. Uit medegevoel en medelijden met de armen. Uit diep besef dat zij bij ons hooren, en wij bij hen. Uit heilige wetenschap, dat wat God ons geeft, voor zijn billijk deel door moet worden gegeven aan de armen.

En God heeft er hen om gezegend.

Gevende ontvingen zij.

„Voor de armen“, was een niet kleine post op ieders budget van uitgaven, maar ook de „tegen Gods“, was een post, die terwege viel op ieders budget van ontvangsten.

Staan we nog op dit standpunt? Of is hier klacht over verslapping en achteruitgang op haar plaats?

Bij velen valt er stellig eer te danken. Nog staat ons land onder de weldadige landen voor goede reputatie aangeschreven. Er wordt op allerlei wijs en onder allerlei vorm voor de armen veel gedaan, en nog altoos veel gegeven.

Ook rekenen daarbij de denkdagen nog altoos med.

De uideeling in onze kerken op Kerstdag, op Paaschdag en op Pinksteren overtreft gewoonlijk nog het ordinaire. Als we „den dood

des Heeren“ gedenken, valt zich de extra offerbus, Bij huwelijks- en doopsgelegenheid wordt er ingezameld voor de armen. Ook bij huwelijksfeesten, bij uitdijding uit krankheid, en zoo veel meer, is alle uitdeelen ook aan de armen vol strekt nog niet afgeschaft.

Maar toch is er verschil met vroeger. Het „rakje“ zorgt wel, dat de gave verborgen blijft, maar het verborgen „rakje“ is ook niet zelden een welkome uitweg om de karigheid der gift te verbergen.

Voor al van extra-gaven van betekenissen bij aanmerkelijke gebeurtenissen in een familie hoort men steeds minder.

We mogen niet zeggen, dat de beek is opgedroogd, maar er is het overvloedige van vroeger toch niet meer.

Nu kan niet ieder in het groot geven. Wie middelmatige middelen heeft kan niet anders en mag niet anders dan middelmatig geven. Wie zeer klein leeft, moet zich tot een zeer kleine gave beperken. En heerlijk is het, te zien, hoe ook uit gezinnen die weinig meer dan hun leedtocht hebben, vaak toch nog het penningske komt, dat Gode welbehagelijk is.

Ieder naar zijn vermogen geldt ook hier.

Naar God u gaf, zult gij geven.

Ook in het geven heeft God een orde ingesteld.

En is nu, zoo vragen we, daarnaar gerekend, de twijfel te onderdrukken, dat er voor een feestmaaltijd soms te overvloedig, voor de vrienden te kuis, en juist daardoor voor de armen te weinig wordt afgezonderd, als God ons vreugd of herdenking van vreugd in onze woning geeft?

Er is nog een andere vreugdedag, die reeds in het vooruitzicht onder onze vaders het hart mild maakte: *de dag van ons sterven*.

Het sterven nu aangezien, wel als een dag van rouw voor wie achter zullen blijven, maar als een dag der verlossing voor wie ter zaligheid mag ingaan.

Op dien dag, waarop men ter zaligheid zou ingaan, rekende men dan in zijn testament. Het testament nu genomen, zooals het steeds genomen werd, niet als een betaalsorder voor den notaris, maar als een laatste wilsbeschikking onder aanroeping van Gods heiligen naam.

Weinig, ook in dat testament gedachten onze vaders hun gezin, hun vrienden, maar ook de armen.

Hun laatste gift.

Liefst een gift, groot genoeg om door rente een bestendige gift voor de armen te blijven.

Dat deed niet, wie de zijnen onverzorgd achterliet. Noch ook wie amper voor de zijnen zorgen kon. Maar dat deed wel, wie zonder kinderen stierf, of voor zijn kinderen meer dan genoeg achterliet.

Zoo waren de schenkingen bij testament voor de armen zeer vele, en groote inkomsten werden daardoor gewaarborgd. Stichtingen konden er door vrijtjen. En doordat bijna ieder geoordelede deed, werd der armen nood geleind.

Nu geschiedt dit nog. Soms zelfs zeer mil delijk. Maar *gewoonte* is het niet meer.

Het is een der ontaarten die bezig zijn in onbruik te geraken, en onze notarissen pogen niet altoos haar in het leven te houden.

Zou er de nagedachtenis niet te minder in zegening om blijven?

Amsterdam, 16 Dec. 1904.

Een belangrijk proces.

III.

De positie van de beide procederende kerken in Schotland hebben we met opzet iets uitvoeriger toegelicht, omdat eerst daardoor de gang van het proces kan begrepen worden.

De Vrije Kerk, die in 1900 onstond door saamsmelting van het grootste deel der Vrije Kerk met de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk, was metterdaad afgeweken van het standpunt, waarop oorspronkelijk de Vrije Kerk zich geplaatst had. Het beginsel van de Staatskerk, waarvan de Vrije Kerk uitging, was praktisch uitgeruild voor dat van het voluntarisme, de scheiding tusschen Staat en Kerk. En de band aan de belijdenis, i. c. de Westminsterse confessie, was verzwakt, doordat de kerk onderscheid maakte tusschen de essentiële waarheden en de bijkomstige, en haar dienaar alleen aan de eersten bond. Op dien grond meende de groep, die met de saamsmelting niet meeging, en zich als de voortzetting der oude Vrije Kerk beschouwde, dat haar en haar alleen het recht op het kerkegoed toekam.

De klacht, door de Vrije Kerk tegen de Vereenigde Vrije Kerk ingediend, ging dus niet tegen de naamsverandering of de saamsmelting zelf. Belde zij in het proces nauwelijks genoemd. Het recht van een Kerk om met een andere Kerk saam te smelten, mits beide Kerken in belijdenis en beginsel één waren, werd over en weer toegestemd. Trouwens, in de oorspronkelijke trusts stond uitdrukkelijk, dat het kerkegoed bestemd was voor de Vrije Kerk of voor een lichaam, dat met de Vrije Kerk zich vereenigde. En evenmin ging het geding over de naamsverandering, want de dwaze gedachte alsof met de verandering van naam, ook het wezen der Kerk zou veranderen, kwam in het hoofd der Schotsche broeders niet op. Het uitvoerig pleidooi, dat van de zijde der Vrije Kerk gehouden werd, liep over twee punten. Voor eerst over een formeele quaestie, of de desbetreffende besluiten der Synode wettig genomen waren. En ten tweede over de materiele quaestie, of de Kerk, die haar beginsel en belijdenis veranderde, daarmede nog als de voortzetting der vroegere Kerk kon beschouwd worden.

Over de formeele quaestie kunnen we kort zijn, daar zij in het proces niet den doorslag heeft gegeven. De Vrije Kerken in Schotland leven onder de vigeur van de zoogenaamde Barrière-akte, die door de Generale Synode in 1697 is vastgesteld en waarbij bepaald is, dat geen veranderingen in leer, liturgie, tucht of kerkegering mogen gemaakt worden, voordat het desbetreffende voorstel eerst door de Synode voorloopig was goedgekeurd, daarna aan de kerken was toezonden, en na in het algemeen bij de Kerk instemming te hebben gevonden, door de Generale Synode definitief was vastgesteld. De klagende partij

beriep zich op deze acte, omdat volgens haar de Synode bij de ineen-smelting verschillende besluiten had doorgedreven, niet-tegenstaande een belangrijk deel der Kerken er zich tegen had verzet. De Court of Sessions oordeelde deze grond echter niet juist, omdat de Barrière-akte alleen eischt, dat „the more general opinion of the church“ zich voor de wijziging zal verklaren en dus niet als voorwaarde voor de wettigheid van het besluit stelt, dat alle leden hoofd voor hoofd er mee ingestemd hebben. Deze formeele quaestie is in het proces voor het Hoogerhuis niet meer op den voorgrond getreden.

Van veel meer belang is dan ook de materiele quaestie, of een Kerk wettig haar belijdenis veranderen kan. Op dien grond werd de wettigheid der vereeniging hoofdzakelijk bestreden, gelijk uit het pleidooi van de Vrije Kerk afdoende blijkt. De gronden, waarop de Vrije Kerk zich beriep, luiden toch: „vooreerst dat de genoemde acte (van vereeniging) voorgeeft de Vrije Kerk van Schotland te doen opgaan in een nieuwe kerk, die niet alleen in naam verschilt, maar niet erkent en ook niet verplicht is te erkennen de eigenaardige beginselen en belijdenis-geschriften hiervoor genoemd, a's behorende essentieel en fundamenteel tot de constitutie of het contract, waardoor de Vrije Kerk tot stand kwam; ten tweede, dat de voorwaarden van de genoemde acte van vereeniging, in verband genomen met de daarop betrekking hebbende verklaringen, in plaats van de oorspronkelijke wel-omschreven constitutie of contract van vereeniging van de Vrije Kerk, welke in haar fundamentele beginselen niet veranderd kan worden door enige meerderheid, hoe groot deze ook zijn moge, gesteld hebben als basis van vereeniging van de genoemde nieuwe Vereenigde Vrije Kerk een contract, dat onbepaald is endat met opzet zóó gesteld is, opdat het valbaar zou zijn om van tijd tot tijd veranderd te worden door de Generale Synode van de genoemde Vereenigde Vrije Kerk, zonder eenige bevoegdheid van een minderheid om hiertegen met effect bezwaren in te brengen; ten derde dat deze acte gelegenheden geeft om een breede schaar van mannen, die nooit hebben aangenomen en ook nooit geroepen zullen worden om aan te nemen de eigenaardige beginselen van de Vrije Kerk, toe te laten tot gelijke rechten in de regering van die Kerk en in het bestuur en het genot van eigendommen, die bestemd zijn voor de eigenaardige doeleinden der Vrije Kerk.“ De twee laatste gronden, die hieraan toegevoegd worden, zetten dit nog nader uiteen, door aan te toonen, dat de Vereenigde Vrije Kerk niet meer eischt van haar Dienaren onvoorwaardelijke instemming met de eenmaal aangenomen belijdenis der Kerk, maar de onderteekening-formule zoo had gesteld, dat daardoor feitelijk de kerk te allen tijde de bestaande belijdenis nader uitleggen of zelfs geheel op zij schuiven kon. Heel dit betoog komt dus hierop neer, dat een Kerk, die haar belijdenis verandert in eenig essentieel punt, feitelijk ophoudt dezelfde kerk te zijn, en dat de minderheid, die aan de belijdenis vasthoudt, de wettige voortzetting is der oude kerk en daarom alleen recht heeft op den naam en de eigendommen der Kerk.

Lijferecht daartegenover staat het pleidooi, namens de Vereenigde Vrije Kerk gehouden. Vooreerst werd hier betoogd, dat wat het feitelijk betreft, de Kerk nooit eenig essentieel punt in de belijdenis had prijsgegeven. „Het zoogenaamde beginsel van de „Staatskerk“ of van de verplichting van den Staat om de ware Kerk te erkennen, staamt te steunen enz., zoo luidt het betoog, was geen fundamenteel beginsel van de scheiding van 1843, maar was altijd in de Vrije Kerk een open vraagstuk geweest, waaromtrent vrijheid van meening geoorloofd was, en ook praktisch bestond. De meest algemeen aangenomen meening in de Vrije Kerk was, dat de plicht van de burgerlijke overheid om het gezag der Christelijke waarheid te erkennen, door den modernen Staat in het algemeen op volkomen voldoende wijze wordt nagekomen, ook al erkende de Staat niet een bepaalde Staatskerk, en dat het onderhouden en handhaven van zulk een Staatskerk slechts een particuliere toepassing is van het algemeen beginsel, dat de burgerlijke overheid zekere verplichtingen heeft tegenover de religie. — een toepassing waarvan de profijtbaarheid of onprofijtbaarheid afhangt van de omstandigheden.“ Maar veel verder ging de Vereenigde Vrije Kerk in haar derde „statement.“ Op grond van de reeds genoemde Barrière-akte werd hier beweerd, dat de „Vrije Kerk als een vrijwillige vereeniging van personen, die zich te zamen verbonden hebben, met het oog op religieuze doeleinden, van het begin af volgens het gemeene recht de bevoegdheid heeft gehad om haar eigen zaken te controleren en te regelen, en wanneer haar dit geschikt voorkwam, haar eigen leerstellingen of grondstellingen (doctrines and tenets) te veranderen krachtens de wetgevend bevoegdheid, die eigen is aan de Generale Synode — haar hoogste gerechtshof — handelende door de meerderheid van haar leden.“ Aan de Generale Synode werd hier dus de meest onbeperkte macht toegekend om de belijdenis te veranderen; zij kon, wanneer zij dit wilde, desnoods heel de belijdenis ook in haar meest essentiële punten wijzigen; en de minderheid die het met deze wijzigingen niet eens was, had zich eenvoudig te onderwerpen of met verlies van alle recht op het kerkegoed de Kerk te verlaten en een nieuwe Kerk te vormen.

Het standpunt door de Vereenigde Vrije Kerk ingenomen, is door niet één rechtbank in Schotland of Engeland gedeeld. Hoeveel de Court of Sessions de Vrije Kerk in het ongelijk stelde en de Ver-

eenigde Kerk in het gelijk, verklaarde toch de rechter, die het eerste vonnis uitsprak, lord Low, dat hij het principieele uitgangspunt van de Vereenigde Vrije Kerk niet deelde. „Ik ben niet bereid, zoo zeide hij, om met het aangevoerde argument mee te gaan. Hoe breed ook naar mijn overtuiging de bevoegdheden zijn van de Generale Synode der Vrije Kerk, ik houd het er niet voor dat zij onbeperkt zijn. Er bestaan in het geval van de Vrije Kerk (evenals bij elke Kerk) zekere leerstellingen en beginselen, die zoo essentieel zijn, dat zonder deze de Kerk zou ophouden te bestaan. Ik geloof niet, dat de Generale Synode zulke leerstellingen en beginselen zou kunnen opzij zetten of veranderen. Bijvoorbeeld de Generale Synode zou naar mijn overtuiging niet de bevoegdheid gehad hebben om een besluit te nemen, waarbij verklaard werd, dat de Westminsterse confessie niet langer door de Kerk werd aangenomen, en bepaald werd, dat de regering der Kerk in het vervolg Episcopaal of niet Presbyteriaansch zou zijn; omdat dit geweest zou zijn een verandering van de Kerk zelf; ze zou van een Gereformeerde Presbyteriaansche Kerk veranderd zijn in iets, dat hiervan zeer verschilde.“ Daarentegen oordeelde lord Low, dat de Synode wel vrij was in zaken die van nature niet essentieel zijn voor de Kerk, en omdat de aangebrachte wijzigingen naar zijn meening niet de essentie der belijdenis raakten, handhaafde hij de wettigheid der genomen besluiten en sprak de Vereenigde Vrije Kerk vrij.

En evenzo luidde de uitspraak in tweede instantie door een uitgebreider commissie van dezelfde rechtbank, bestaande uit den Lord Justice Clerk met de Lords Young en Trayner. We halen hier slechts het getuigenis aan van den Lord Justice Clerk als het meest belangrijk. Na vooral opgemerkt te hebben, dat volgens de Barrière acte de Synode wijzigingen mag aanbrengen in de leer, ging hij aldus voort: „Het mag een open vraag zijn of de Synode ten opzichte van de leer een onbeperkte macht bezit; of bijvoorbeeld leerstukken, die de grondslagen van het Christendom zelf raken, zooals het leerstuk van de menschwording of van de opstanding van Christus, zouden kunnen verklaard worden niet langer de leerstukken der Kerk te zijn. Het zou moeielijk zijn te zeggen, dat een meerderheid, hoe groot ook, met beroep op de macht om wijzigingen in de leer aan te brengen, zoo de grondslagen van het geloof onderstoven zou kunnen verwerpen, en een minderheid zou kunnen buitensluiten, die aan deze leerstukken vasthield en weigerde anti-Christelijk te worden.“ Maar de vraag of de Staat geroepen is of niet om de Kerk te onderhouden, raakte volgens hem niet de grondslagen van het geloof, en de Synode had derhalve het recht om op dit punt die wijzigingen aan te brengen, die zij noodig keurde. Lord Trayner vereenigde zich in hoofdzak met dit gevoelen, maar Lord Young ging veel verder. Volgens hem kon „een vrije kerk door geen wet belet worden een religieuze leer of beginsel te verlaten, hoe essentieel en fundamenteel dit leerstuk ook was.“ En ook al veranderde ze haar belijdenis, haar kerkegoed bleef haar wettig toekomen. De Kerk „mag op generlei wijze verhinderd worden om haar recht uit te oefenen en verandering aan te brengen in of zelfs afstand te doen van enig leerstuk of beginsel, hoe fundamenteel het ook wezen mocht.“

Laten wij dit laatste gevoelen nu rusten, dan blijkt dat beide rechtbanken zich op hetzelfde standpunt geplaatst hebben. Ze beoordeelden de zaak van uit *kerkelijk* oogpunt. Voor hen was de hoofdvraag of een kerk het recht had, wijzigingen in haar belijdenis aan te brengen, en eenmaal beleiden dogma's weer prijs te geven.

Het antwoord op die vraag vonden ze in de Barrière-akte, die aan de Synode onder bepaalde voorwaarden dit recht toekende. Toch gevoelde men wel, dat, door dat recht onbeperkt te maken, men een gevaarlijk precedent scheep. Men hield zich daarom niet aan de Barrière-akte, die van geen uitzonderingen spreekt, maar sprak als zijn persoonlijke overtuiging uit, dat dit recht niet raakte de *essentiële* geloofswaarheden, maar alleen de bijkomstige. Van dat beginsel uitgaande, verklaarde men nu, dat het vraagstuk van de Staatserkenning en Staatshulp geen levensbeginsel was van de Kerk, en dit beginsel daarom niet essentieel mocht genoemd worden.

Feitelijk kwam deze uitspraak dus hierop neer, dat de rechtbank besliste welke beginselen in de confessie essentieel waren of niet. Een vaste objectieve maatstaf, waaraan dit beoordeeld moest worden, ontbrak geheel. Terwijl lord Low elke verandering, waardoor de kerk haar Presbyteriaansch karakter verloor, een essentiële wijziging noemde, spreekt de lord Justice-Clerk alleen van de fundamenteel van het Christelijk geloof, die onveranderd moeten blijven. Beide erkennen, dat er een grens is, waar waar die grens ligt hangt van het subjectief inzicht van den rechter af.

De plaats van den mensch in het heelal.

XII.

Twee feiten staan dus vast. Vooreerst dat van al de vaste sterren, die ons omringen, niet één bewoonbaar is, omdat deze sterren evenals onze zon gloeiende bollen zijn, en het leven niet op een zon, maar alleen op een planeet mogelijk is. En ten tweede dat elke poging, om uit het feit, dat onze zon door een aantal planeten omgeven is, per analogiam af te leiden, dat dit ook bij die andere zonnesterren het geval moet zijn, een gansch onbewezen hypothese is, die op geen enkele waarne-

ming steunt en bovendien in strijd is met het feit, dat een groot aantal dezer sterren waarschijnlijk uit dubbelsterren bestaat.

De wet der analogie gaat dus niet door. Onze zon met haar planetenstelsel schijnt eer een uitzondering dan een regel te zijn. En op de vraag, of er behalve onze zon nog wel een vaste ster is, die door planeten is omringd, moet de wetenschap het antwoord schuldig blijven.

Verder dan deze beide feiten te gaan, achten we niet oirbaar.

Wanneer de heer Wallace (evenals Newcomb en Engelmann) bewijzen wil op grond van allerlei gegevens aan de evolutie-hypothese ontleend, dat het onwaarschijnlijk is dat op de planeten van andere sterren, gesteld al dat zij bestaan, dezelfde gunstige voorwaarden voor het leven zouden gevonden worden als op onze aarde, dan heeft dit betoog voor ons daarom geen waarde, omdat wij deze evolutie-hypothese als strijdig met Gods Woord verwerpen en aan haar geen wapenen ontleenen willen om een bepaald leerstuk der Schrift te verdedigen.

Slechts op één punt wijst de heer Wallace, dat ook naar onze overtuiging gewicht in de schaal werpt; het is op het feit dat ons zonnestelsel, naar men thans algemeen aanneemt, zich ongeveer in het middelpunt van het zichtbaar heelal bevindt.

Absolute zekerheid daaromtrent bezitten we wel niet, omdat dusver nog elk middel ons ontbreekt om den afstand der sterren onderling te berekenen. Maar toch geeft de overeenstemming, die op dit punt tusschen de meeste astronomen heerscht, ons recht hier op te wijzen en de vraag te stellen of hieruit niet volgt, dat ons zonnestelsel een bijzonder bevoorrecht plaats in het sterrenheelal inneemt?

Gemakkelijk is deze vraag niet te beantwoorden, omdat ons kennis van het sterrenheelal en van de krachten, die daarin werken, nog zoo uiterst gering is. Bij ons zonnestelsel weten we, dat de wet der zwaartekracht alle dingen in vaste orde houdt, kunnen we daaruit de banen der planeten verklaren en haar onderlinge verhouding; hebben we te doen met een *systeem*, waarvan de logische saamsstelling door ons kan worden begrepen.

Zulk een systeem, zulk een vaste orde moet er ook zijn in het sterrenheelal. Anders zou het heelal een chaos zijn of een spel van het toeval. Maar waarin die orde bestaat weten we niet. Door welke wetten de loopbanen der sterren beheerscht worden, om welk middelpunt ze zich bewegen, naar welke orde ze geplaatst zijn is ons nog onbekend. Vandaar, dat het zoo uiterst moeilijk is om te zeggen, welke betekenis het voor ons heeft, dat ons zonnestelsel niet aan een der uiteinden, maar in het centrum van het sterrenheelal is geplaatst.

Toch kan dat geen toeval zijn. Er moet een oorzaak wezen, waarom God die plaats voor ons besteld heeft. Maar of menscheit wetenschap ooit in staat zal zijn die oorzaak na te sporen, weten we niet. Er rijzen hierbij vragen, bij het indenken waarvan zelfs het stoutste verstand duizelt en de ziel als onwillekeurig de bede overneemt, waarmee Bilderdijk zijn Oudergang der eerste wereld aanvangt:

Maar stijgt het stouter dan eens Christens godsvrucht past,
Verstoort het uit genade en leg mijn waanzin vast.

Slechts voor zoover het God behaagd heeft, door de nieuwere ontdekkingen der wetenschap, een tip van den sluier, die deze verborgenheid bedekt, op te heffen, mogen we pogen de oplossing van dit probleem te benaderen.

Ware wetenschap toch is een gave Gods, en het gebruik maken van het door haar ontstoken licht is geen zonde, maar een dankbaar aanvaarden van wat God zelf ons biedt.

De opmerking van een onzer lezers, dat we in onze artikelen verder waren gegaan dan Gods Woord gedoogde, omdat de werken Gods, even als God zelf, oneindig zijn, en daarom door ons verstand niet kunnen omvat worden, is dan ook niet juist. God is alleen de Eeuwige, Oeindige en Almachtige; van Hem geldt, dat zijn wegen ondoorgroendelijk en onspanneerlijk zijn. Maar de schepping Gods is eindelijk in omvang en tijd; aan den mensch schonk Hij het denkend verstand om in die schepping door te dringen en de Godsgebeden, daarin neergelegd, te verstaan. En de wetenschap, die dit poogt te doen, is geen krenking van Gods eere, maar dient juist tot verheerlijking van Zijn almacht en wijsheid.

Vraagt men nu wat de wetenschap ons omtrent dit punt leert, dan beginne men met zich eerst in de herinnering terug te roepen het beeld, dat wij vroeger van het heelal geteekend hebben.

Gaat men van het middelpunt van het heelal uit, waar ons zonnestelsel zich bevindt, dan ziet men, dat naar de beide polen heen zich uitstrekkende gebieden of regionen, waar de nevelvlekken het talrijkst voorkomen, terwijl naar beide zijden rechts en links van dit middenpunt uitwijkende, men ten slotte stuit op den breedten zoom van sterren, die den melkweg vormt.

Richten wij nu in de eerste plaats onze aandacht op het gebied der *nevelvlekken*, zoo toonen deze, door den telescoop gezien, de meest rijke verscheidenheid van vormen. Wanneer men in het eerste het beste handboek over de sterrenkunde de afbeeldingen dezer nevelvlekken beschouwt, dan wordt men getroffen door de wonderlijke gestalten, die deze nevelvlekken bezitten. Het is alsof de natuur al haar scheppingskracht heeft uitgeput, om hier de meest fantastische vormen voort te brengen. Nu eens zijn ze spiraalvormig, dan weder gelijken ze op ringen; sommigen toonen het beeld van een ei, anderen van een kreff, nog weer anderen van de Griekse letter omega. Maar hoe

ook ond de spec men zij uitgebrei wier aan kend is men bo dat op i king wo deser gi bezig w ziet me goed o bare ste deze ne met een Men l dat des lijke gevormd de neve af tot bezitten, hoe de is geschi een va dichter volgen, geschred beide p meer oo dit alles lende v beeld ha eener st zich-zelf Schrift i God de of ons schapen sterren h aarde ee daarna t toebereid Doch in. Waa is, is om hoe in t heelal g dan in d den. Eve onbewoo koud al deze poo hun neve het leven de eendlo gasvormij nestels i den sterre lang met omhuld. i aanschiel te midden werken, g God aan daár, ma ons zonn

De beke een reeks naar het I deze welv frischheid. Ditmaal band tuss volkarak

De beset de Scheping, de e zijn woord weten, dat Zijnen eeu en regeert.

En de a punt of de het begin e positieve st En zo a ties. Afkom voor- en t beschouwing. Ook in wi noemt is ve in verband Er zijn C lijk temper. Zij zien inn hen weinig u altijd. Z spreiden lie er zijn ook teruggetrokt sont in rich zij van hart den diepen humor, en, in woorden. Want da op, maar v deele in de geen waarv of de volten de opstandi lijheid.

Spreeken u Doopsformul Christelike schrift hees Men heeft het Duitsch is voor het i Aan de D de logica a de redencen Dit is niet ten niets an Christen vol dan redenev het lied en t toon, het ov Luther en tot groote d maar welk e Luther, de voor de rech deel en eer i in zijn onder huizen moet afkomst, als kelijke goad scholen van klaar te kom ptelsting be kermend en stap tot stap deend geleid, daglicht gebi keuring bew